

5/2008

38. vuosikerta
Kasvatusopillisen aikakauskirjan 144. vuosikerta
Kasvatus ja koulun 93. vuosikerta

Kasvatus

Pääkirjoitus

Sanna Vehviläinen – Liisa Tainio 417 Vuorovaikutustutkimus ja oppiminen
– Leena Penttinen

Artikkeleita

- Sara Routarinne 423 Oppimistilanteen sosiaalista arkkitehtuuria
- Kimmo Svinhufvud 439 Palaute ongelmanratkaisuna: opponentin tekstipalaute graduseminaarissa
- Fritjof Sahlström 456 Ssh! Om hyssjanden i klassrum
- Marjatta Pakkanen 468 Valittaminen dialogisessa oppimisympäristössä
- Minna Pulkkinen – Miika Marttunen 481 Vuorovaikutus pienryhmissä yhteistä tekstiä kirjoitettaessa
– Leena Laurinen

Lyhyempiä kirjoituksia

- Jaana Sellman 495 Vuorovaikutus ääniterapiassa. Keskustelunanalyttinen tutkimus harjoittelun rakenteesta, terapeutin antamasta palautteesta ja oppimisesta

Puheenvuoroja

Merja Almonkari 500 Vuorovaikutusosaamista yliopisto-
opiskelijoille

Vastineita • Kommentteja

Osmo Kivinen – Juha Hedman 505 Miten tutkia eriarvoisuutta koulutus-
– Päivi Kaipainen mahdollisuuksissa?
Risto Rinne – Nina Haltia – Hanna Nori 511 Koulutusmahdollisuuksien sitkeää
– Arto Jauhiainen eriarvoisuus

Kirja-arviointeja

Harri Turunen 517 Opettajanuralle Oulusta – 50 vuotta
oululaista opettajankoulutusta
(*Jukka Rantala*)
Eija Sevón – Marianne Notko (toim.) 519 Perhesuhteet puntarissa (*Kirsi Pohjola*)
Soile Juujärvi – Liisa Myyry – Kaija Pessa 522 Eettinen herkkyys ammatillisessa
toiminnassa (*Sakari Saukkonen*)
Jaana Vuori – Ritva Nätkin (toim.) 523 Perhetyön tieto (*Pirjo Pöllänen*)

English Summaries

527

Kirjoittajat

530

Luetteloita

531

Pääkirjoitus

Vuorovaikutustutkimus ja oppiminen

Tässä Kasvatus-lehden teemanumerossa tarkastellaan vuorovaikutusta erilaisissa oppimisympäristöissä. Tutkimusartikkeleissa analysoidaan aidoissa tilanteissa toteutunutta, taltioitua vuorovaikutusta, jossa tarjoutuu mahdollisuuksia oppimiseen. Teemanumerossa painottuu näkemys, että sosiaalinen vuorovaikutus on kaiken oppimisen perusta. Tätä näkemystä perustellaan sekä artikkelien teoreettisissa johdannoissa että niiden empiirisissä analyyseissa. Eriyisesti tämän numeron artikkeleissa tutkitaan puhutun vuorovaikutuksen suhdetta oppimistoimintaan.

Vuorovaikutus ymmärretään artikkelin lähestymistavoissa joko oppimiseen vaikuttavaksi tekijäksi tai merkittäväksi oppimistoiminnan konstituentiksi ja kontekstiksi. Oppimisen tutkijat tarkastelevat vuorovaikutusta ymmärtääkseen sen avulla oppimista: he eivät niinkään tarkastele vuorovaikutuksen rakentumista. Toiset tutkijat ovat sen sijaan kiinnostuneita vuorovaikutuksesta omalakisena ilmiönä. Tällöin vuorovaikutuksen käytäntöjä tutkitaan ensisijaisesti suhteessa vuorovaikutuskäytäntöjä koskevaan yleiseen tietämykseen. Näissä tutkimuksissa metodisena valintana on usein ollut keskustelunanalyysi, joka toimii paitsi empiirisenä vuorovaikutuksen analyysimetodina, myös teoriana vuorovaikutuksen ja sosiaalisen toiminnan tilanteisesta rakentumisesta (Goodwin 2000; Schegloff 2007). Keskustelunanalytytöt ovatkin yhä kiinnostuneempia keskustelemaan metodinsa annista ja kytkennöistä muunlaisten vuorovaikutuksen tutkimuksen lähestymistapojen kanssa (vrt. Enfield & Levinson 2006).

Teemanumeroamme on innoittanut se, että sosiaalinen vuorovaikutus on parin viimeisen vuosikymmenen aikana noussut suomalaisen kasvatustieteen kentällä aktiivisen huomion kohteeksi. Kasvatustieteellisen vuorovaikutustutkimuksen juuret tosin juontuvat kauemmas. 1970-luvulla suomalaiset kasvatustieteilijät tarttuivat haasteeseen paikantaa vuorovaikutuksen ja oppimisen yhteyksiä luokkahuoneen vuorovaikutuksesta. Muun muassa Didaktinen prosessianalyysi -hankkeen piirissä tutkittiin systemaattisesti observoimalla luokkahuoneen vuorovaikutusta (Koskenniemi ym. 1977). Vuorovaikutuksesta havaittuja piirteitä kategorisoimalla ja kvantifioimalla tyypiteltiin luokkahuonevuorovaikutuksen muotoja ja etsittiin vuorovaikutuksen ja oppimisen välistä suhdetta. Kulttuurihistorialliseen psykologiaan ja toiminnan teoriaan perustuva kehittävä työntutkimus on puolestaan 1980-luvulta asti pitänyt keskeisenä tarkastelun kohteenaan vuorovaikutuksessa konstruoitua yhteistoimintaa ja yhteistä merkitysten neuvottelua erilaisissa työtoiminnan tilanteissa. Tämän tutkimusotteen piirissä on jo vuosikymmenten ajan kehitetty sellaista toimintatutkimuksen otetta, jossa työyhteisöissä tapahtuvan vuorovaikutuksen analysoiminen muodostaa yhden tarkastelupinnan (Engeström ym. 1999).

Viimeaikainen kiinnostus vuorovaikutukseen liittyy erityisesti oppimispsykologisen tutkimuksen suunnanmuutokseen. Oppimisen tutkimuksessa niin kutsuttu osallistumismetafora (Hakkarainen ym. 2004) on päätenyt keskeiseen asemaan. Osallistumismetaforalla viitataan oppimisen teorioihin ja lähestymistapoihin, joissa oppimista jäsennetään sosiaaliseen toimintaan ja käytäntöihin osallistumisen ilmiönä. Tällainen painotus on muun muassa konstruktivistisen (Tynjälä 1999) ja sosiokulttuurisen (Lave & Wenger 1991; Mercer 2000, 2004) oppimisenäkemyksen taustalla. Jotkut tutkijat korostavat sosiaalisen osallistumisen lisäksi kohteellisen toiminnan ja tietoa luovan yhteistoiminnan merkitystä, jolloin oppimisen metaforana on tiedonluominen (mm. Bereiter 2003; Hakkarainen ym. 2004). Huomioon suuntaaminen sosiaaliseen toimintaan (yksilön mentaalisen toiminnan sijasta) on johdattanut tutkijat tarkastelemaan oppimisen suhdetta sosiaaliseen vuorovaikutukseen.

Monissa naapuritieteissä, kuten sosiologiassa ja sosiaalipsykologiassa, vuorovaikutuksen tutkimus on vahvistunut merkittävästi niin kutsutun kielellisen käänteen myötä. Sosiaalisen todellisuuden ymmärtäminen kielenkäytössä rakentuvana toimijoiden aikaansaannoksena on vaikuttanut voimakkaasti metodologisiin sitoumuksiin ja menetelmävalikoimiin. Kentälle on tuotu diskurssi- ja keskusteluanalyttiset lähestymistavat, erilaiset narratiiviset tutkimusotteet sekä etnografian menetelmät; ylipäänsä laadullisten metodien käyttö on vahvistunut. Tämänkaltaisen kielellinen käänne ehti kasvatustieteisiin sosiaalitieteitä myöhemmin, mutta erilaiset vuorovaikutusta tarkastelevat tutkimusotteet ovat yleistyneet myös kasvatustieteissä. Se on merkittävästi muuttanut myös näkemystä kasvatustieteellisistä tutkimuskohteista ja metodeista. Kasvatustieteellistä vuorovaikutustutkimusta onkin luonnehtinut metodologinen monitieteisyys. Kasvatuksen, oppimisen ja opettamisen vuorovaikutusta eivät ole tutkineet vain kasvatustieteilijät, vaan ne ovat olleet myös muiden tieteenalojen tutkijoiden kiinnostuksen kohteena. Yhdistävänä tekijänä on mielenkiinto empiiriseen vuorovaikutusaineistojen (usein nauhoitteiden) tarkasteluun.

Keväällä 2006 perustettiin Suomen Kasvatustieteelliseen seuraan vuorovaikutustutkimuksen erityisteemaryhmä, joka pureutui ensimmäisessä seminaarissaan kysymykseen, mitä tutkitaan, kun tutkitaan vuorovaikutusta. Teemaryhmä toi saman pöydän ääreen sekä niitä tutkijoita, joille vuorovaikutus on konteksti oppimisilmiön tarkasteluun, että niitä, joille oppimistilanne on konteksti vuorovaikutuksen tarkasteluun. Yhteistyön aloittamisen jälkeen on vahvistunut myös näitä kahta intressiä yhdistävä suuntaus: tutkitaan ja teoretisoidaan sekä vuorovaikutuksen rakentumista että oppimista. Toisaalta teemaryhmä syntyi myös tarpeesta yhteiseen aineistotyöskentelyyn ja halusta koota yhteen sellaisia tutkijoita, jotka työskentelevät nauhoitteiden kanssa ja tarkastelevat vuorovaikutusta tosiaikaisesti, vuoro vuorolta toteutuvana ilmiönä.

Tämän teemanumeron artikkeleissa näkyy neljä tapaa käsitellä vuorovaikutuksen ja oppimisen suhdetta. Ensinnäkin sosiokulttuurisen oppimisen teorian piirissä tarkastellaan vuorovaikutusta oppimisen kontekstina. Kieli ymmärretään kulttuurisena ja psykologisena välineenä, ja oppiminen puolestaan nähdään yhteistoiminnassa tapahtuvana merkitysten luomisenä ja ongelmanratkaisuna. Tutkimuskohteena on usein ollut juuri oppiminen erilaisissa ryhmissä. Erilaisia opetukseen ja opiskeluun liittyviä vuorovaikutustilanteita ja ryhmäkeskusteluja on analysoitu oppimistilanteina, joissa rakennetaan uutta tietoa sekä yksilöllisesti että yhteisöllisesti. Vuorovaikutustilanteiden analyysillä on etsitty erilaisia oppimistilanteisiin kuuluvia diskurssityyppejä ja pohdittu niiden vaikutusta oppimiseen. Analyysia on tehty sekä laadullisesti että määrällisesti. (Kumpulainen & Wray 2002; Mercer 2000, 2004.) Tällaista kokoavaan oppimisen diskurssien erittelyyn pyrkivää tarkastelua edustaa teemanumerossamme Pulkkinen, Marttusen ja Laurisen artikkeli pienryhmissä tapahtuvan yhteisöllisen kirjoittamisen vuorovaikutuksesta.

Toiseksi omana vuorovaikutuksen tutkimuksen lähestymistapanaan voi pitää perinteistä institutionaalisen vuorovaikutuksen keskustelunanalyyttistä tutkimusta. Keskustelunanalyysin yksi vahvana vaikuttava suuntaus on tarkastella vuorovaikutusta ja sosiaalisen toiminnan tilanteista rakentumista geneerisenä eli perustavana järjestyksenä, joka ei palaudu muihin järjestyksiin (Goodwin 2000; Schegloff 2007). Ajatuksena on, että vuorovaikutustoiminta rakentuu tiettyjen inhimillisen vuorovaikutuksen perustavien jäsenystapojen varaan. Näihin jäsenystapoihin nojautuen pystymme ymmärtämään toisiamme ja rakentamaan sekä arkista että institutionaalista vuorovaikutusta. Tutkimuksen keskiössä on selvittää näiden perusjäsenystapojen rakennetta ja toimintaa. Vuorojen kielellisen rakentumisen lisäksi keskustelunanalyytikot painottavat yhä enemmän vuorovaikutuksen multimodaalista luonnetta: puheen lisäksi erilaiset eleet, ilmeet, katseet, asennot sekä kehon, tilan ja artefaktien käyttö rakentavat niitä tilanteisia merkityksiä, joita osallistujat toiminnallaan rakentavat (Goodwin 2006).

Institutionaalisen vuorovaikutuksen keskustelunanalyyttinen tutkimus tarkastelee eri-laisia institutionaalisia kohtaamisia sen kannalta, miten ja millä keinoin vuorovaikutus niissä organisoidaan institutionaalisten tehtävien hoitamiseksi. Pedagogisia tilanteita tarkasteltaessa tutkimuskohteena ei tällöin yleensä ole oppiminen sinänsä, vaan sen erittelemineen, millaisia mahdollisuuksia vuorovaikutuksen rakenteet ja keinot luovat toiminnalle. Perustavana päämääränä on koota empiiristä tietoa vuorovaikutuskeinojen varannosta erilaisissa institutionaalisissa vuorovaikutustilanteissa. Tutkimustuloksia suhteutetaan vertaillen aiempaan vuorovaikutuksen rakenteita koskevaan tietoon: esimerkiksi opettajan kysymyksiä koskevat havainnot peilataan kysymistä koskevaan tutkimukseen muista vuorovaikutustilanteista. Tutkittavien ammattien omaa teoriaa (esim. oppimisteoriaa, didaktista teoriaa hyvästä vuorovaikutuksesta, terapeutista teoriaa paranemisesta tms.) ei oteta suoraan analyysin resurssiksi. Tutkimustulosten saavuttamisen jälkeen on kuitenkin mahdollista asettaa keskustelunanalyysin tulokset dialogiin tällaisten ammattiin kuuluvien teorioiden tai mallien kanssa (Peräkylä & Vehviläinen 2003). Analyysit ovat yleensä poikittaisanalyysijä jostain vuorovaikutuksen tyypillisestä keinosta tai resurssista ja sen dynamiikasta. Voidaan tutkia esimerkiksi erityyppisiä sekvenssejä (toimintajaksoja), kuten opetussykliä ja muita tyypillisiä sekvenssejä luokkahuonetilanteessa (Tainio 2007) tai neuvomissekvenssejä ohjauskeskusteluissa (Vehviläinen 2001). Tutkitaan myös eri tilanteissa reaalistuvia vuorovaikutusjärjestyksiä, kuten formaalia vuorottelujärjestyistä tai puheenvuorojen jakamista luokkahuoneessa (McHoul 1978; Sahlström 1999), tai vuorovaikutuksessa ilmeneviä erityisiä toimintoja, kuten vaikkapa opettajan työrauhavuoroja tai ohjaajan palautteita. Analyysit perustuvat laajoihin esimerkkikoelmiin tutkittavasta vuorovaikutusilmiöstä, ja ne tuovat tietoa institutionaalisen vuorovaikutuksen "työvälineistä". Tätä tutkimussuuntaa edustavat Kimmo Svinhufvudin artikkeli opponentin tekstipalautteesta graduseminaarissa sekä Fritjof Sahlströmin artikkeli "shh"-partikkelin käytöstä luokkahuoneessa.

Kolmantena teemanumerossa hahmottuvana vuorovaikutuksen tutkimuksen tapana voi pitää analyysijä, joissa etsitään niitä avainkohtia ja tarjoumia, jotka vuorovaikutuksen kuluessa avautuvat osallistujille oppimisen mahdollistaviksi paikoiksi. Tutkimuksissa tarkastellaan sosiaalisen toiminnan tilanteista jäsenystä paikantaen niitä kohtia, joissa osallistumisen muutosta edistetään tai tehdään ratkaisevalla tavalla mahdolliseksi. Tällainen näkökulma on löydettävissä monissa keskustelunanalyttisissä oppimistilanteiden tutkimuksissa. Niissä on parhaimmillaan mukana oppimisen teoretisointia – tutkitaan esimerkiksi osallistumisen muutoksen avainkohtia, vaikka varsinaista muuttuvan toiminnan pitkittäisanalyysia ei tehdä-kään. Tutkimuskohteena on siis vuorovaikutuksen jäsenyminen sekä siinä toteutuvan osallistumisen muutoksen edellytysten analyysi. Pitkittäisanalyysin sijasta pyritään yksittäisten

tapausten kautta avaamaan uusia tarkastelunäkökulmia oppimistilanteisiin. Tuoreimmissa tutkimuksissa vuorovaikutuksen jäsentymisen multimodaalinen luonne pyritään avaamaan ja näytetään, mitä "osallistuminen" käytännössä tarkoittaa ja miten monisyinen ilmiö se on (Ford 1999; Mondada & Pekarek Doehler 2004). Tätä näkökulmaa oppimistilanteisiin edustavat teemanumerossa Sara Routarinteen artikkeli, jossa hän kuvaa paljon tutkitun opetussyklin (opettajan aloite, oppilaan vastaus, opettajan palaute) dynamiikkaa kahdessa kontekstissa, sekä Marjatta Pakkasen tapausanalyysi valittamisesta keskustelun toimintona ja osana ryhmässä tapahtuvaa oppimista.

Neljänneksi teemanumeromme näkökulmaksi hahmotamme pitkittäisaineistojen tarkastelemiseen keskittyvän osallistumisen muutoksen analyysin. Tämä lähestymistapa nousee keskusteluanalyysin ja situationaalisen toiminnan tutkimuksen perinteestä, ja se sitoutuu muita keskusteluanalyysin tarkastelutapoja selkeämmin sosiokulttuuriseen oppimisen teoriaan. Osallistumisen muutoksen analyysi perustuu empiiriseen havainnoimiseen: pitkittäisaineiston avulla on mahdollista tarkastella jonkin avaintoiminnon suhteen näkyvää osallistumisen muutosta. Esimerkiksi Cathrin Martin (2004) on pitkittäisaineiston analyysin avulla pystynyt hahmottamaan fysioterapian vuorovaikutuksessa tapahtuvan oppimisen asteittaisen ja prosessinomaisen luonteen: potilas oppii terapeutin avulla ensin sekä uuden toimintatavan että lopulta itseohjautuvuutta, siis uudenlaisen osallistumisen tavan suhteessa opettelemaansa toimintaan. Tutkimuskohteena tässä lähestymissuunnassa onkin sekä vuorovaikutuksen jäsentymisen (poikittainen analyysi) että siinä toteutuvan toiminnan muutoksen (pitkittäinen) analyysi (Hellerman 2005; Martin 2004; Melander & Sahlström tulossa; Sellman 2008; Young & Miller 2004). Teemanumerossa kirjoittava Fritjof Sahlström on ollut suuntauksen keskeinen kehittäjä, mutta tässä numerossa osallistumisen muutoksen analyysia edustaa väitöstutkimuksensa tuloksia esittelevä Jaana Sellman lyhyempiä kirjoituksia -osiossa.

Teemanumeron tavoitteena on tuoda kasvatustieteellisiin keskusteluihin uusia ja vanhoja kysymyksiä vuorovaikutuksen analyysin merkityksestä ja mahdollisuuksista. Yksi kantavia ajatuksia on osoittaa, miten tärkeää kasvatustieteellisessä tutkimuksessa ja kehittämistyössä on tuntee vuorovaikutuksen rakenteet ja jäsentymisen. Esimerkiksi pedagoginen tietämys ja pedagogisten taitojen opettamiseen tähtäävä ohjaus ja neuvot voivat jäädä liian yleisiksi ja kaavamaisiksi, ellei niiden perusta nojaa aitojen vuorovaikutustilanteiden tutkimukseen. Usein vuorovaikutustilanne toteutuu käytännössä sangen toisin kuin millaiseksi siihen osallistuneet opettajat, ohjaajat ja opiskelijat ovat sen hahmottaneet itse tilanteessa tai sen jälkeisessä reflektoinnissa. Muun muassa opettajankoulutuksessa olisikin käyttöä perustellulle empiiriselle tiedolle opetuksen vuorovaikutustilanteista. Teemanumeron tavoitteena on välittää näkemysemme siitä, miten olennaista on tuntee vuorovaikutuksen ilmiöt perusteellisesti. Vasta se luo asiallisen mahdollisuuden yhdistää tilanteista vuorovaikutusta koskevaa tietoa oppimisen muille tasoille: osallistumisen muutokseen, toiminnan kohteen muutokseen tai muihin oppimistilanteiden toivottuihin tai ennakoimattomiin seuraamuksiin.

Lähteet

- Bereiter, C. 2003. *Education and mind in the knowledge age*. Hillsdale: Erlbaum.
- Goodwin, C. 2000. Action and embodiment within situated human interaction. *Journal of Pragmatics* 32, 1489–1522.
- Goodwin, M.H. 2006. *The hidden life of girls. Games of stance, status, and exclusion*. Oxford: Blackwell.
- Enfield, N.J. & Levinson, S.C. (toim.) 2006. *Roots of human sociality. Culture, cognition and interaction*. NY, Oxford: Berg.
- Engeström, Y., Miettinen, R. & Punamäki, R-L. (toim.) 1999. *Perspectives on activity theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ford, C. E. 1999. Collaborative construction of task activity: Coordinating multiple resources in a high school physics lab. *Research on Language and Social Interaction* 32, 369–408.
- Hakkarainen, K., Lonka, K & Lipponen, L. 2004. *Tutkiva oppiminen. Järki, tunteet ja kulttuuri oppimisen sytyttäjinä*. Helsinki: WSOY.
- Hellerman, J. 2005. Syntactic and prosodic practices for cohesion in series of three-part sequences in classroom talk. *Research on Language and Social Interaction* 38 (1), 105–130.
- Kokkenniemi, M., Komulainen, E., Kansanen, P., Karma, K., Martikainen, M., Holopainen, P. & Uusikylä, K. 1977. *Opetusta-pahtuman rakenne ja opetuksen kehys- ja ympäristömuuttujat. Didaktisen prosessin tutkimusprojektin (DPA Helsinki) yleisraportti*. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Tutkimuksia 55.
- Kumpulainen, K. & Wray, D. (toim.) 2002. *Classroom interaction and social learning: from theory to practice*. London: Routledge-Falmer.
- Lave, J. & Wenger, E. 1991. *Situated learning. Legitimate peripheral participation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Martin, C. 2004. From other to self. Learning as interactional change. *Uppsala Studies in Education* 107. Acta Universitatis Upsaliensis.
- McHoul, A.W. 1978. The organization of turns at formal talk in the classroom. *Language and Society* 7, 183–213.
- Melander, H. & Sahlström, F. (tulossa). In tow of the blue whale. Learning as Interactional Changes in Topical Orientation. *Journal of Pragmatics*.
- Mercer, N. 2000. *Words and minds: how we use language to think together*. London: Routledge.
- Mercer, N. 2004. Sociocultural discourse analysis: analysing classroom talk as a social mode of thinking. *Journal of Applied Linguistics* 1: 2.
- Mondada, L. & Pekarek Doehler, S. 2004. Second language acquisition as situated practice: Task accomplishment in the french second language classroom. *The Modern Language Journal* 88 (4), 501–518.
- Peräkylä, A. & Vehviläinen, S. 2003. Conversation analysis and the professional stocks of interactional knowledge. *Discourse in Society* 14 (6), 727–750.
- Sahlström, F. 1999. Up the Hill Backwards. On interactional constraints and affordances for equity-constitution in the classrooms of the Swedish comprehensive school. *Uppsala Studies in Education* 85. Acta Universitatis Upsaliensis.
- Schegloff, E. A. 2007. *Sequence organization in interaction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sellman, J. 2008. *Vuorovaikutus ääniterapiassa. Keskustelunanalyttinen tutkimus harjoittelun rakenteesta, terapeutin antamasta palautteesta ja oppimisesta*. Helsingin yliopisto. Logopedia.
- Tainio, L. (toim.) 2007. *Vuorovaikutusta luokkahuoneessa. Näkökulmana keskustelunanalyysi*. Helsinki: Gaudeamus.
- Tynjälä, P. 1999. *Oppiminen tiedon rakentamisena*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Vehviläinen, S. 2001. Evaluative advice in educational counseling: the use of disagreement in the “stepwise entry” to advice. *Research on Language and Social Interaction* 34 (3), 371–398.
- Young, R.F. & Miller, E.R. 2004. Learning as changing participation: Discourse Roles in ESL Writing Conferences. *The Modern Language Journal* 88, 519–535.

Tiivistelmät

Routarinne, Sara. 2008. OPPIMISTILANTEEN SOSIAALISTA ARKKITEHTUURIA. *Kasvatus* 39 (5), 423–438.

Artikkelissa tarkastellaan oppimistilanteen sosiaalista arkkitehtuuria kahden tilanteen kautta. Toisessa 5. luokan oppilaat käsittelevät matematiikan tunnilla mittayksiköitä opettajan johdolla, toisessa kaksi samanikäistä tyttöä pelaa ranskan kielen sanastoa harjoitettavaa tietokonepeliä yhdessä. Tarkastellut oppimistilanteet on videoitu usean kameran tekniikalla. Tutkimusotteena on etnometodologinen keskusteluanalyysi, jonka kehyksessä sosiaalisella arkkitehtuurilla tarkoitetaan osanottajien toimintaa ja tulkintaa ohjaavia vuorovaikutuksen rakenteita. Kyseessä on tapaustutkimus, jossa kummastakin tilanteesta löydetään (opettajan) aloitteen, (oppijan) responssin ja (opettajan) evaluaation muodostaman kolmiosaisen opetusyölin toteumia, mutta niiden tarkempi erittely nostaa esiin sosiaalisen arkkitehtuurin eroja. Matematiikan oppitunnilla vastavuoroisen seurua ja modifiointien tuloksena opettaja ja oppilaat saavat yhdessä aikaan vastausmallin. Sen avulla oppilaat pystyvät tuottamaan opettajan tavoitteeksi asettamia käsitteitä. Uusia käsitteitä tuetaan kirjoittamalla ne taululle. Ranskan sanaston oppimispeli jäsentää osallistumista muun muassa temporaalisesti ja sekventiaalisilta yksityiskohdiltaan toisin kuin luokkatilanne. Oppijan asemassa olevat pelaajat ottavat eri kohdissa aikalisän, jonka aikana he neuvottelevat siitä, mitä vastaisivat. Pelin antama evaluaatio kirjoittaa oppijat arvioimaan eksplisiittisesti omaa onnistumistaan. Esimerkkien opetusyökit eivät ole vain opetustilanteista tuttua sosiaalista muotoa vaan myös alusta ajattelun prosessoinnille sanassa.

Asiasanat: vuorovaikutus, keskusteluanalyysi, oppimistilanne, sosiaalinen arkkitehtuuri, tietokonepeli

Svinhufvud, Kimmo. 2008. PALAUTE ONGELMANRATKAISUNA: OPPONENTIN TEKSTIPALAUTE GRADUSEMINAARISSA. *Kasvatus* 39 (5), 439–455.

Tutkimus käsittelee opponentin graduseminaarissa antamaa palautetta ongelman ja ratkaisun käsitteiden avulla. Ongelma ja ratkaisu tarjoavat mallin, jonka puitteissa erilaiset toiminnot (esim. arvioiminen, neuvominen ja kysyminen) tapahtuvat. Erilaisia keinoja ongelman esittämiseen ovat erilaiset arviot, ristiriidan osoittaminen sekä ymmärtämättömyyden esilletuonti. Tyypillinen keino ratkaisun muotoiluun on neuvominen. Vaikka opponentti on seminaarissa aloitteellinen toimija, ei hän aina itse muotoile ongelmaa tai ratkaisua. Usein opponentti nostaa esille pikemminkin potentiaalisia ongelmia tai herättää keskustelua mahdollisen ratkaisun tarpeellisuudesta. Vaikka opponentin tekstipalautte sisältää myös toimintoja, jotka eivät ole palautettavissa ongelmaan tai ratkaisuun (esim. kehuja ja tietynlaisia kysymyksiä), muodostavat ongelma-ratkaisu-mallin avulla

analysoitavat palautesekvenssit ylivoimaisen enemmistön opponentin palautteesta. Lisäksi on osoitettavissa, että osallistujat tulkitsevat kysymyksetkin ongelman osoituksiksi ja orientoituvat siis ongelmaan ja ratkaisuun ensisijaisena palautteen muotona.

Asiasanat: vuorovaikutus, keskusteluanalyysi, seminaari, pro gradu, palaute, kirjoittaminen

Sahlström, Fritjof, 2008. SSH! OM HYSSJANDEN I KLASSRUM. KASVATUS 39 (5), 456–467.

Artikeln beskriver fenomenet hyssjande i katederundervisning, ett fenomen som inte studerats i någon betydande omfattning. På basis av en näranalys av 35 fall av hyssjanden från en lektion analyseras och beskrivs fenomenet "ssh". Ett hyssjande visar sig kunna bestå av ett eller flera "ssh". Det förekommer så gott som uteslutande i lärarturer och nästan alltid i eller i direkt anslutning till en situation där två eller flera talare överlappar varandra. Hyssjanden visar sig vara ett precist, igenkännbart och ekonomiskt verktyg för att lösa överlapp utan att samtidigt också initiera något annat. Särskilt effektiva visar sig multipla hyssjande vara eftersom de kan upprepas under längre tid till dess att överlappet löst sig. Den presenterade forskningen tillför klassrumsforskningen ny kunskap om hur man i klassrum hanterar situationer med överlappande tal. I förhållande till samtalsanalysen bidrar den presenterade forskningen med ny kunskap dels om de olika resurser för att lösa överlapp som deltagare förfogar över, dels om situationer där överlapp löses av andra deltagare än de överlappande.

Nyckelord: klassrumsinteraktion, samtalsanalys, överlapp

Pakkanen, Marjatta. 2008. VALITTAMINEN DIALOGISESSA OPPIMISYMPÄRISTÖSSÄ. Kasvatus 39 (5), 468–480.

Artikkelissa kuvataan keskusteluanalyysin metodia hyödyntäen valittamista sisältävän puheenvuoron käynnistämää keskustelusekvenssiä Aikuiskouluttajan pedagogisten opintojen oppimisryhmän yhdessä tapaamisessa. Analyysin kuluessa paljastuu keskustelussa tapahtuva muutos, jossa aluksi ongelmallisenä esitetty edellisen kokouksen tapahtuma muuntuu keskustelun kuluessa positiiviseksi, sekä yksilöllisen että ryhmän oppimista mahdollistavaksi seikaksi. Tärkeänä tekijänä tässä kehityskulussa on ryhmän pyrkimys dialogiseen keskusteluun, jossa vaalitaan osallisuuden, sitoutumisen ja vastaavuoroisuuden ideaaleja.

Asiasanat: dialogisuus, keskusteluanalyysi, valittaminen

Pulkkinen, Minna – Marttunen, Miika – Laurinen, Leena. 2008. VUOROVAIKUTUS PIENRYHMISSÄ YHTEISTÄ TEKSTIÄ KIRJOITETTAESSA. Kasvatus 39 (5), 481–494.

Artikkelissa tarkastellaan yliopisto-opiskelijoiden pienryhmäkeskustelujen laatua, kun ryhmän tehtävänä on laatia yhteinen kirjoitelma. Opiskelijat valmistautuivat pienryhmäkeskusteluihin tutustumalla kehitysteorioihin ja laatimalla niistä tiivistelmät. Kukin ryhmä sai yhden teorian tiivistettäväkseen. Keskustelujen aikana opiskelijat laativat yhteisen kirjoitelman teorian keskeisistä piirteistä. Keskustelujen analyysiyksikkönä olivat episodit, jotka sisältävät ajatuksellisen kokonaisuuden, puheenaiheen. Puheenvuorot jakautuvat 564 episodiin. Episodeista muodostettiin viisi päälukua: ohjaava keskuste-

lu, keskustelu tekstin tuottamisesta, sisällöllinen keskustelu, arvioiva keskustelu ja aiheeseen liittymätön keskustelu. Ryhmien keskustelu painottui kirjoittamiseen (50 %). Arvioivaa keskustelua oli aineistossa vain vähän (6 %). Sisällöllisten episodien osuus vaihteli ryhmien välillä (19 %–31 %).

Muutamissa ryhmissä keskustelu painottui kirjoittamiseen, mikä kertoi suoritusorientoituneesta työskentelytavasta, kun taas toisissa ryhmissä sisällöllisen keskustelun runsaus viittasi pyrkimykseen syventää ymmärrystään opiskeltavasta aiheesta.

Asiasanat: vuorovaikutus, yhteisöllinen kirjoittaminen, yhteisöllinen oppiminen